

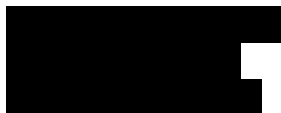
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

DEPARTAMENT WYCHOWANIA I KSZTAŁCENIA INTEGRACYJNEGO

Warszawa, 20 lipca 2020 r.

DWKI-WPB.053.4.2020.KK

Pan

Szanowny Panie,

odpowiadając na petycję w sprawie zmiany prawa dotyczącego dzieci, przesłaną wraz z propozycją treści przepisów Kodeksu Praw Dziecka (projekt roboczy), uprzejmie informuję, że obecnie obowiązuje w Polsce międzynarodowa Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r.¹. Konwencja ta została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1989 r., Polska była jednym z inicjatorów jej uchwalenia. Konwencja weszła w życie w 1990 r., zaś Polska ratyfikowała konwencję w 1991 r.

W Konwencji o prawach dziecka są zapisane następujące prawa dziecka: prawo do życia i rozwoju, prawo do tożsamości i obywatelstwa, prawo swobody myśli, sumienia i wyznania, wyrażania poglądów, w tym w postępowaniu administracyjnym i sądowym, prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, i domowego, prawo do tajemnicy korespondencji, prawo do wychowania w rodzinie i kontaktów z rodzicami w przypadku rozłączenia z nimi, prawo poznania rodziców, jeżeli to możliwe, prawo do wolności od tortur, poniżającego traktowania, przemocy fizycznej lub psychicznej, wyzysku i nadużyć seksualnych, prawo do swobodnego zrzeszania się, pokojowych zgromadzeń, prawo do odpowiedniego do wieku i stopnia rozwoju traktowania w ramach postępowania karnego, prawa społeczne, w tym prawo do odpowiedniego standardu życia, opieki w instytucjach i zakładach, ochrony socjalnej, ochrony zdrowia, rehabilitacji społecznej i zdrowotnej, prawo do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym, w tym podejmowaniem pracy w zbyt wczesnym wieku, prawo do wypoczynku i czasu wolnego, prawo dostępu do informacji i materiałów pochodzących z różnych źródeł, prawo do nauki, w tym prawo do bezpłatnej i obowiązkowej nauki w zakresie szkoły podstawowej. Konwencja odnosi się także do praw dzieci niepełnosprawnych, nakładając na państwo obowiązek zapewnienia m. in. warunków integracji społecznej, edukacji czy rehabilitacji i dostępu do opieki zdrowotnej, oraz zawiera zasady dotyczące postępowania w przypadku przysposobienia, procedur uchodźczych, ochrony tożsamości dzieci należących do mniejszości etnicznych, religijnych, językowych.

Konwencja o prawach dziecka nakazuje, aby we wszelkich działaniach dotyczących dziecka kierować się jego najwyższym dobrem oraz nakazuje

¹ Dz. U. z 1991 r. poz. 526, z 2000 r. poz. 11, z 2012 r. poz. 1333 oraz z 2013 r. poz. 677;

gwarantowanie zapisanych w niej praw bez jakiejkolwiek dyskryminacji (np. ze względu na kolor skóry, pochodzenie czy wyznanie). Ponadto zakazuje jakiejkolwiek dyskryminacji lub karania dziecka ze względu na status prawny, działalność, poglądy, przekonania religijne rodziców, członków rodziny lub opiekunów.

Konwencja nakłada na państwa obowiązek podejmowania działań, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki rodziców dziecka lub jego opiekunów. Ponadto, nakazuje państwom poszanowanie praw i obowiązków rodziców, członków rodziny, środowiska, opiekunów prawnych, innych osób, do ukierunkowania dziecka i udzielania mu rad przy korzystaniu przez nie z praw określonych w Konwencji. Konwencja wskazuje, że rodzice lub inne osoby odpowiedzialne za dziecko ponoszą główną odpowiedzialność za jego utrzymanie oraz zapewnienie warunków niezbędnych do rozwoju.

Art. 4 Konwencji o prawach dziecka nakłada na Państwa-Strony obowiązek podjęcia działań ustawodawczych i innych w celu realizacji praw dziecka zapisanych w Konwencji. W przypadku realizacji praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych określonych w Konwencji, Państwa-Strony są zobowiązane do podjęcia działań, wykorzystując maksymalnie dostępne środki i, gdy to potrzebne, w ramach współpracy międzynarodowej.

Należy zatem stwierdzić, że w polskim porządku prawnym funkcjonuje już akt kompleksowo regulujący prawa dziecka we wszystkich aspektach jego życia, obligujący ustawodawcę oraz organy stosujące prawo do kierowania się najwyższym dobrem dziecka i uwzględniania praw dziecka zawartych w Konwencji w podejmowanych działaniach.

Zauważyć należy, że prawa dziecka określone w przedłożonym przez Pana roboczym projekcie Kodeksu Praw Dziecka zasadniczo powielają prawa dziecka określone w Konwencji o prawach dziecka.

Stosownie do kompetencji określonych w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej² dla działu „oświata i wychowanie” kierowanego przez Ministra Edukacji Narodowej, należy stwierdzić, że w zakresie opieki i edukacji rozwiązania dotyczące podmiotowości dziecka są komplementarne i nie wymagają zmian lub uzupełnień. Przepisy dotyczące ochrony praw dzieci są zawarte są w ustawie z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe³ oraz ustawie z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela⁴. System oświaty w Polsce zapewnia prawo każdego dziecka do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania, opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju. Szkoły i placówki wspomagają wychowawczą rolę rodziny.

W art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe wprowadzono definicję wychowania rozumianego jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej

² Dz. U. z 2020 r. poz. 1220.

³ Dz. U. z 2020 r. poz. 910.

⁴ Dz. U. z 2019 r. poz. 2215.

i społecznej, wzmocnione i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie dzieci jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także zadaniem państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. Proces kształcenia i wychowania jest prowadzony zgodnie z podstawami programowymi wychowania przedszkolnego, podstawami programowymi kształcenia ogólnego i podstawami programowymi kształcenia w zawodach.

Począwszy od wychowania przedszkolnego, celem kształcenia jest rozwijanie u młodych ludzi świadomości i postaw społecznych oraz obywatelskich. Wdrażana sukcesywnie od roku szkolnego 2017/2018 nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego⁵ stanowi, że kształcenie ogólne w szkołach ma na celu m.in.:

- 1) wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- 2) wzmocnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej;
- 3) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- 4) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- 5) ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

Szkolny zestaw programów nauczania, dopuszczony do użytku w danej szkole przez jej dyrektora, powinien być zgodny z treściami podstawy programowej.

Wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, przygotowanie do budowania relacji społecznych sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia odbywa się nie tylko podczas obowiązkowych zajęć edukacyjnych, lecz także w czasie wycieczek szkolnych, zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Celem powyższych oddziaływań jest wyposażenie uczniów w wiedzę o tym, że wszyscy ludzie mają równe prawa,

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, z późn. zm.).

niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jaką religię wyznają i jaki mają status materialny. Szkoły mają obowiązek przestrzegać praw człowieka, a w ramach zajęć edukacyjnych takich jak: historia, etyka i wiedza o społeczeństwie, treści nauczania dotyczą bezpośrednio kształtowania postaw tolerancji, kwestii praw człowieka i ich ochrony oraz postaw obywatelskich.

Od roku szkolnego 2017/2018 wprowadzony został obowiązek realizacji w każdej szkole programu wychowawczo-profilaktycznego. Działania w nim zawarte, skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców, powinny być przygotowane na podstawie corocznie przeprowadzonej diagnozy potrzeb i problemów występujących w danej społeczności szkolnej. Program wychowawczo-profilaktyczny jest uchwalany przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną.

Nad działalnością szkół nadzór pedagogiczny sprawuje właściwy terytorialnie kurator oświaty. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe nadzorowi pedagogicznemu podlega m.in. przestrzeganie praw dziecka i praw ucznia oraz upowszechnianie wiedzy o tych prawach.

Działania na rzecz ochrony praw dziecka, w szczególności prawa do życia i ochrony zdrowia, prawa do wychowania w rodzinie, prawa do godziwych warunków socjalnych i prawa do nauki, podejmuje także Rzecznik Praw Dziecka,

Rzecznik Praw Dziecka podejmuje działania na rzecz zapewnienia dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, z poszanowaniem jego godności i podmiotowości (art. 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka⁶). Zadania te obejmują również działania na rzecz ochrony dziecka przed wszelkimi przejawami przemocy, okrucieństwa, wyzysku, a także przed demoralizacją, zaniedbaniem i innymi formami niewłaściwego traktowania. Przedmiotem troski Rzecznika są wszystkie dzieci; szczególną opieką otacza dzieci z niepełnosprawnością, które mogą mieć utrudniony start życiowy.

Podobnie jak Minister Edukacji Narodowej, Rzecznik wykonując swoje uprawnienia, kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji RP, Konwencji o Prawach Dziecka, a także w ustawie z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, w tym zwłaszcza:

- zasadą dobra dziecka, w najlepiej pojętym interesie dziecka,
- zasadą równości,
- troską o ochronę praw każdego dziecka,
- zasadą poszanowania odpowiedzialności, praw i obowiązków obojga rodziców za rozwój i wychowanie dziecka.

Rzecznik podejmuje działania przewidziane w ustawie z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę napływające do niego informacje wskazujące na naruszenie praw lub dobra dziecka. Zajmuje się przypadkami indywidualnymi, jeśli nie zostały one wcześniej rozwiązane we właściwy sposób, mimo że wykorzystano dostępne możliwości prawne. Rzecznik nie zastępuje wyspecjalizowanych służb, instytucji i stowarzyszeń zajmujących się ochroną dziecka, lecz interweniuje

⁶ Dz. U. z 2020 r. poz. 141.

w sytuacji, kiedy dotychczasowe procedury okazały się nieskuteczne bądź ich zaniechano.

Odnosząc się do Pana inicjatywy legislacyjnej uprzejmie wyjaśniam, że zgodnie z art. 118 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁷, inicjatywa ustawodawcza przysługuje posłom, Senatowi, Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej i Radzie Ministrów. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje również grupie co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu. Tryb postępowania w tej sprawie określa ww. ustawa. Wnioskodawcy, przedkładając Sejmowi projekt ustawy, przedstawiają skutki finansowe jej wykonania. W przypadku przedstawionego przez Pana projektu brak jest szacunku skutków finansowych proponowanych zmian.

Ponadto, należy zauważyć, że proponowane przez Pana przepisy w dużej mierze powielają katalog praw dziecka zawarty w Konwencji o prawach dziecka, wykazując przy tym stopień szczegółowości charakterystyczny dla ustaw lub aktów wykonawczych regulujących całościowo daną materię, np. Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulującego m. in. stosunki między rodzicami a dziećmi, Kodeksu postępowania cywilnego regulującego postępowanie w sprawach cywilnych, w tym w sprawach dotyczących stosunków między rodzicami a dziećmi, Kodeksu karnego penalizującego m. in. zachowania względem dzieci naruszające ich godność, nietykalność cielesną, mające znamiona przemocy, wykorzystywania czy też molestowania, Kodeksu postępowania karnego określającego zasady postępowania organów ochrony prawnej, w tym w przypadku przestępstw dotyczących dzieci, ustaw dotyczących ochrony zdrowia i zabezpieczenia społecznego, m.in. określających warunki obejmowania dzieci opieką medyczną i udzielania im świadczeń zdrowotnych, wprowadzających różne mechanizmy pomocy państwa w wychowywaniu dzieci zmierzające m.in. do wyrównywania różnic ekonomicznych oraz wyrównywania szans edukacyjnych, ustaw dotyczących przeciwdziałania narkomanii i wychowaniu w trzeźwości mających chronić dzieci przed negatywnym wpływem substancji psychoaktywnych, Kodeksu pracy i rozporządzeń dotyczących zatrudniania młodocianych, organizowania praktycznej nauki zawodu dla uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe.

W przedstawionym przez Pana roboczym projekcie występuje dysproporcja w poszczególnych regulacjach. Bardzo wiele miejsca poświęcono prawu dziecka do sądu, prawu dziecka do pozostawania pod bezpośrednią opieką i wychowania przez rodziców lub opiekuna zastępczego oraz prawu dziecka do bezpieczeństwa w rodzinie i unikania bezprawnego wykorzystania w rodzinie, gdzie wskazano bardzo szczegółowe rozwiązania dotyczące m.in. właściwości miejscowej sądu w przypadku konfliktu rodzicielskiego, prowadzenia postępowania sądowego w przypadku rozwodu rodziców czy alienacji rodzicielskiej, odszkodowań dla dziecka w przypadku przekroczenia terminów przez sąd, procedury zgłaszania zagrożenia bezpieczeństwa dziecka (np. w przypadku przemocy czy konfliktu rodzicielskiego) czy doraźnego zatrzymania osoby zagrażającej bezpieczeństwu dziecka. Jednocześnie niewiele miejsca

⁷ Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483, z późn. zm.

poświęcono prawu dziecka do godności, szacunku oraz nietykalności osobistej, prawu dziecka do bezpłatnej opieki medycznej w kraju i za granicą czy prawu dziecka do bezpieczeństwa ekonomicznego; pominięto też niektóre prawa dziecka gwarantowane przez Konwencję o prawach dziecka, w tym niezwykle ważne dla rozwoju każdego człowieka – prawo do nauki.

Ponadto, w niektórych przypadkach zaproponowano rozwiązania budzące wątpliwości co do zgodności z obecnie obowiązującym prawem, np. na str. 16 projektu w art. 4 ust. 1 umieszczonym na dole strony (błędnie dwa odrębne przepisy oznaczono jako art. 4) określono prawo dziecka do tego, aby pomieszczenia, w których sprawowana jest zawodowa opieka nad dziećmi, były objęte stałą rejestracją obrazu i dźwięku (dotyczy to żłobków, przedszkoli, szkół oraz domów dziecka, w tym rodzinnych domów dziecka), co może stać w sprzeczności z poszanowaniem prawa do prywatności, zarówno dziecka, jak i innych osób przebywających w ww. obiektach, a także przepisami o ochronie danych osobowych; na str. 12 wskazano prawo dziecka do stabilności zamieszkania w przypadku rozdzielenia rodziców, polegające na prawie do niezmienniania szkoły w związku z rozdzieleniem rodziców i związane z tym zobowiązanie rodziców do zamieszkiwania w rejonie szkoły dziecka, tak aby realnie zapewnić dziecku kontakt z obojgiem rodziców, co może stać w sprzeczności z prawem człowieka do swobody wyboru miejsca zamieszkania i swobody przemieszczania się.

Natomiast przepis na str. 8, stanowiący, że „dziecko ma prawo do tego, aby organy Państwa tworzyły warunki i udzieliły jego rodzicom pomocy na podstawie najlepszej wiedzy medycznej, aby mogło zostać poczęte i przyjść na świat, jeżeli w drodze naturalnego poczęcia jest to niemożliwe”, jest obciążony wewnętrzną sprzecznością, gdyż przyznaje prawa podmiotowi nieistniejącemu (prawo dziecka do tego, aby mogło zostać poczęte). W prawie znana jest instytucja *nasciturusa*, jednakże zacytowany przepis jej nie dotyczy, bowiem do poczęcia jeszcze nie doszło. Wydaje się, że intencją projektodawcy było zapewnienie rodzicom starającym się o dziecko prawa do odpowiedniej pomocy medycznej, która umożliwiałaby poczęcie dziecka w przypadku gdy naturalne poczęcie nie jest możliwe.

Mając na uwadze obecnie ukształtowany system prawa w Rzeczypospolitej Polskiej oraz zawartość przedłożonego przez Pana projektu roboczego Kodeksu Praw Dziecka, należy stwierdzić, że nie ma prawnej potrzeby i uzasadnienia merytorycznego do opracowywania odrębnego Kodeksu Praw Dziecka.

W przedłożonym roboczym projekcie zawarto wprawdzie szereg szczegółowych rozwiązań z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, postępowania cywilnego i karnego w sprawach dotyczących sytuacji prawnej dziecka, stosunków między rodzicami a dziećmi oraz przestępstw popełnianych względem dzieci, jednak wydaje się, że zaproponowane rozwiązania powinny raczej przybrać formę projektu ustawy zmieniającej istniejące już ustawy należące do gałęzi prawa cywilnego i karnego, w szczególności Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks Karny czy Kodeks postępowania karnego.

Jednakże wymienione wyżej gałęzie prawa nie należą do zakresu działalności Ministra Edukacji Narodowej.

Reasumując, Minister Edukacji Narodowej nie znajduje uzasadnienia do podjęcia prac legislacyjnych, których przedmiotem byłby przedłożony projekt roboczy Kodeksu Praw Dziecka.

Z poważaniem

Agnieszka Ludwin
Zastępca Dyrektora
Departament Wychowania i Kształcenia
Integracyjnego
/ – podpisany cyfrowo/